

Iš rankraščinio palikimo

JUOZO GIRNIAUS LAIŠKAI BRONIUI KUZMICKUI

1985. XII.8.
Gerbiamas Daktare,

Siunčiu laimingų Naujų 1986 metų linkėjimus. Naudoju šią šventinę progą pasveikinti pernai gavus daktaro laipsnį. Ši maloni žinia mane pasiekė jau šiais metais (laikraščiai keičia du mėnesius). Sėkmės filosofijos baruose. Kone stebiuosi Jūsų retu darbštumu. Esate lyg koks daukantinis bočis (ar bočys). Randaite laiko ir periodinei spaudai.

Čionykštės enc. išėjo antrasis papildymų tomas. Su juo nebesu susijęs. Tik iš šalies atkreipiau dėmesį, kad kaip reikiant įdėtų ir Jus. Vietnam redaktoriui daviau nusirašyti Jūsų knygų antraštes (neturiu tik „Laimės“, bet nurodžiau ir jos metus). Gavote 18 eilučių, bet kvailai įvarė „ir dar 4 knygas ideologijos ir politikos klausimais“.

Jūsų 12-tomė enciklopedijoje mano biografija (IV. 103) irgi keista. 10 eilučių – dvi korektūros klaidos (gimiau 1915 ne V.25, o 23) ir studijavau ne „Fribūre“, o Freiburge (pas Heideggerį). Nenurodyta, kad Montrealio un-te 1951 gavau daktaro laipsnį, kad redagavau enc. 1953–69 ir Aidus 1965–80 (iki širdies smūgio). Jokioj propagandoj nedalyvauju, nes ją filosofijoj laikau tarša.

Su pagarbos jausmu J. Girnius.

* * *

1986.V.18.
Gerbiamas Daktare,

Į Jūsų II.9 laišką atsakau uždelsęs, bet dė-

kingas už rūpestį mane tiksliai apibūdinti rengiamame „Lietuvos filosofinės minties istorijos šaltinių“ II tome.

Suprantu, kad formaliai reikia trumpo atsakymo, bet, lyg *pats sau* sielą atskleidamas, paseku Vaižgantu, kuris savo laiku (1932) į „Naujosios romuvos“ anketą atsakė: „Ilgas atsakymas į trumpą klausimą“.

Visos etiketės dėl savo schematiškumo yra sąlygiškos, nors praktiškai ir neišvengiamos. Esu domėjęsis visomis filosofijos problemomis, bet mažai ką parašęs. Šia prasme mano filosofija slypi manyje. Deja, išgyvenu tai skaudžiai.

Brendau neotomistinės filosofijos atmosferoje, bet vėliau pasukau į egzistencializmą. Tad ir būtų galima tarti: teistinis egzistencialistas. Tik ne konfesinis, nes filosofiją laikau *savitu* mąstymu, nesusietu nei su teologija, nei su mokslais.

Savo laiku filosofiją buvau apibrėžęs: „mąstymas, kuriuo žmogus ieško atsakymo į būties klausimą, rūpindamasis savosios egzistencijos įprasminimu mirties akivaizdoje. Kaip būties klausimas, filosofija esmiškai yra metafizinis mąstymas. Kaip prasmės klausimas, filosofinis klausimas yra esmiškai moralinio charakterio. Būtis ir žmogus yra pagrindinė filosofijos tema“ (Lietuvių enc.,* t. VI, 1955, p. 262). Cituotuosius žodžius ir dabar pasirašyčiau, bet pačiame straipsnyje turėčiau kai ką jau keisti („išsilaisvinti“ iš Šalkauskio elementų).

Pereinu prie mano gyvenimo tėkmės. Gimičiau mažajam „tracikininko“ šeimoj (aukštąjį mokslą išėjome trys, vienas liko namuose). Sudeikių pradžios mokyklą baigiau 1926. Du metus privačiai pasirengęs, išlaikiau egzaminus į Utenos gimnazijos V klasę 1928. Brandos atestatą gavau 1932. VDU Teologijos-filosofijos fakultete studijavau 1932–36. 1932 m. mano amžiaus studentų buvo tik keturi septyniolikmečiai.

Diplominiam darbui pasirinkau M. Heideggerį. Apie jį ne iš profesorių sužinojau, o pats aptikau. Iš karto jis mane patraukė savo žvilgio „tamsumu“ (rūpestis, baimė etc.). Pasirodė visai savas, atitinkantis mano „pesimistinį“ nusiteikimą.

(Aptikau Heideggerį visai atsitiktinai, rašęs apie jį straipsnelį B. Janseno knygoj. O šis, pasirodė, buvo panaudojęs turbūt savo mokinio A. Delpo medžiagą. Paties A. Delpo (1907–45) knyga pasirodė po dviejų metų (1935). Šis jėzuitas buvo nacių teismo sprendimu sušaudytas už dalyvavimą antinacinėje rezistencijoje).

Universitete pirmuosius du metus buvau St. Šalkauskio rankose, paskutinius du – Pr. Kuraičio. Pastarasis sutiko su mano pasirinkta tema ir užsakė reikalingų Heideggerio ir apie jį knygų.

Diplominis darbas turbūt buvo didesnės negu paprastai apimties, nes antroji dalis buvo priimta kaip licenciatas darbas, tik dar reikėjo jį apginti trijų profesorių komisijoj. Baigimo diplomas buvo išduodamas lietuvių kalba, o licenciatas – lotyniškai. Tą „dissertacijėlė“ (dissertatiuncula) buvo įvertinta „optime seu cum eximia laude“. Ir baigimo diplomas, ir licenciatas laipsnis gauti 1936 rudenį maždaug mėnesio skirtumu (X.27 ir XI. 24).

(Teologai turėjo licenciatų, gaunamų po papildomų studijų vienerių metų, siekimo tradiciją. Filosofijos licenciatas 1926 gavo J. Keliuotis ir Pr. Mantvydas, 1933 K. Raičinskis, mano buvo ketvirtasis).

Louvaino un-te studijavau vienerius metus (1936–37) – atseit „gilinau“ tomizmą. Klausiau visų pagrindinių profesorių, bet išpūdį darė tik trys: fil. istorikas M. de Wulf, psichologas A. Michotte ir valstybės teoretikas J. Dabin.

Antrų metų vieną semestrą Freiburg i Br. un-te klausiau Heideggerio paskaitų ir dalyvavau jo seminare. Kai jam prisistačiau su „Logos“ str. apie jį, prasitarė, kad Lietuvą težino, kiek I pas. karo metu teko ją pervažiuoti. Atsisveikinant klausė, kiek pasinaudojau jo kursu ir seminaru. Atsakaiu maždaug taip: neišsivežu atsakymų, bet suvokiau klausimų prasmę.

Sorbona tuo metu buvo „sausą“. Nuvylė L. Brunschvicg, įdomesni buvo J. Wahl ir fil. istorikas E. Brehier.

Drauge reguliariai College de France klausiau E. Gilson (viduramžių fil. istorija) ir E. Le Roy (Bergsono įpėdinis, Teilhard de Chardin bičiulis, katalikas, bet kurio veikalai, bene paskutinį kartą, buvo įtraukti į indeksą. Asmeniškai užklaustas atsakė: tai kova tarp intelektualistų ir spiritualistų).

Naudojasi proga lankyti ir šiaipjau skaitomas paskaitas. Pavyzdžiui, teko paklausti N. Berdiajevo ar fiziko L. de Broglie ir kt.

Tretiesiems metams išvykti į užsienį nebegalėjau. Stojome karinės prievolės komisijon savo Utenos apskrity du klasės draugai. Tą, kuris dirbo „Policijos“ redakcijoj, atleido nuo karinės prievolės, o manęs – ne. Taip ir pasakė: anas jau tarnauja valstybei, o tas – ne. Visi str. „Židinyje“ 1939–40 parašyti atliekant karinę prievolę. Iš kariuomenės buvau atleistas 1940.VII.31.

1941–44 vyr. asistento (prie Kuraičio) titulu dėščiau VDU Filosofijos fakultete (jau atskirtame nuo Teologijos fakulteto). Vedžiau bendrosios mokslinio darbo metodikos pratybas, skaičiau psichologijos ir senovės filosofijos kursus, specialų kursą skyriau egzistencializmui. Sukūriau „ekskliuzyvų“ (apribotą

25 dalyviais) seminarą iš rinktinių filosofijos ir literatūros studentų, parinkęs temų iš filosofų ir idėjingesnių rašytojų, Ibsenas ar Dostojevskis.

Lietuvą palikau trečiuoju pasitraukimu. Vokietijoje 1944.XII–1945.I laisvu svečiu buvau priimtas į V. Sezemano draugo Nicolai Hartmano seminarą. Gimus vaikams negalėjau atsidėti pradėti disertacijai apie K. Jaspersą (vokiečių metu teko jos rengimo atsisakyti – buvau pradėjęs rašyti apie psichologijos išsiskyrimą iš filosofijos). Jaspersą buvau aplankęs dar iš Freiburgo, o po karo klausiau ir vienos kitos jo paskaitos. Išliko atmintyje jo žodžiai: tėvynė neteko filosofo, filosofas neteko tėvynės. Apie jį disertaciją parašiau jau JAV, prancūzų kalba (rankraščio 417 puslapių) ir Monrealio un-te 1951.VI.1 gavau filosofijos daktaro laipsnį (magna cum laude).

Lietuvoje akademinis darbas man patiko ir, atrodo, sekėsi. Svetur likau lietuviškajame darbe. Lietuvių enc. red. 1953–69, „Aidų“ red. 1965–80, kol infarktas išleido į „pensiją“. Kad pasirinkau proletaro sąlygas, mažai svarbu. Skaudžiau, kad visą tą laiką teko dirbti vienam už tris. Visa, kas parašyta, parašyta „laisvalaikui“. Rašyti neišmokau – lėtai rašau.

Išdrįsau rašyti nuo pirmųjų studijų metų. Filosofinės recenzijos: 1. Logos 1932 (Rytas, 1933, Nr. 8), 2. Kuraičio Ontologijos II t. (Atėitis, 1934, Nr. 3–4), 3. Naujojo romuvo J. Ereto Katalikai ir mokslas (1935, Nr. 23–24), 4. B. Andruškos Kristus (1935, Nr. 29–30), 5. Eranus, t. III (1936, Nr. 15–16). Aišku, tai netiks atskirai minėti, bet gal sakiniu galima priminti, kad pradėjau filosofinėmis recenzijomis.

Turbūt jau bus įtraukiama: apie Heideggerį (1936, Nr. 1, 65–100, Nr. 2, 155–180), apie egzistencializmą (LKMA Suvažiavimo darbai, t. II, 1939, 142–166, ir tas pats Židinyje, 1939, Nr. 5–6, 645–670), Židinyje apie karą (1939, Nr. 12, 634–644), kančią (1940, Nr. 2, 160–173), krikščionybę ir pasaulį (1940, Nr. 5–6, 531–545).

Išveiniai darbai žinomi. Reikės jų tik ateičiai. Niekur bibliografijose nepastebėjau str., išspausdinto „Tremtinių mokykloje“ 1946 antrašte „Filosofijos pagrindai“ (filos. įvadas ir gnoseologija), Nr. 1, 58–73, Nr. 2, 45–67, Nr. 3–4, 83–104, iš viso 61 psl.

Visiškai sutinku su J. Repšiu, kad filos. istorija gali būti suprantama „tik kaip viena kitą keičiančių filos. koncepcijų istorija“ (reikėjo net keturių jį „atitiesinti“ – du pažįstu).

Nuo tomizmo į egzistencializmą posūkis vyko tartum nepastebimai – be lūžio. Lygiai studijavau ir egz. pradininkus, ir įvairių kryptių jų atstovus. Kreipiau dėmesį į vertybių etiką (M. Scheler ir N. Hartmann). Specialiai vertinau M. Blondelį. Iš senųjų autorių saviausias man Pascalis kaip mąstytojas.

„Kat. filos. koncepcijų“ dar negavau, nors jau ir būtų laikas gauti (norma – 2–3 mėn.). Jums atrinksiu iš savo nebenaudosimų knygų, bet siuntinėsiu po dvi tris, kad mažiau būtų rizikos. Norėčiau Jums užrašyti Šalkauskio tomą, bet – kaip nežinau. Kitas man nurodė savo katedrą, bet jūsiškis inst. ne tokia vieta. Nustebino str. p. 257–274, o knygos sudarytojas yra mano „specialistas“. Kuraičio raštų rinktinė turėtų pasirodyti rudenį. Knygų leidimas labai pasunkėjęs.

Prie mano filosofinio reiškimosi primintinas ir domėjimasis literatūra. Iš pradžių šalia filosofijos studijavau ir literatūrą (prancūzų). Daug egzaminų laikiau. Poetų antologijai „Žemė“ (1951) parašiau įvadą: Žmogaus prasmės žemėje poezija, p. 5–65 ir buvau jos dalyvių leistų „Literatūros lankų“ redakcijoje (1952–59 išėjo 9 numeriai, laikėsi, kol J. Kėkštas rūpinosi Argentinoje). Kolektyvinė knygoj „Lietuvių literatūra 1945–67“, išleisto 1968, įdėtas mano str. „Visumos žvilgis į mūsų egzodo literatūrą“ (p. 512–605). Keli mažesni literatūriniai str. Suredagavau dail. monografiją „Adomas Galdikas“, 1975, 192 psl. (str. mano, A. Galdikie-

nės, L. Andriekaus, dail. V. Vizgirdos ir A. Nykos-Niliūno atliktas W. George vertimas. Tai meno albumas – didesnė dalis – reprodukcijos).

Jeigu būtų nurodoma str. apie mane, atrinkčiau tris: 1. A. Maceina, Laiškas Aidų red. J. G. (Aidai, 1965, Nr. 10, p. 439–450), 2. V. Natkevičius, Juozui G. 70 metų (Aidai, 1985, Nr. 6, p. 358–363, nagrinėjama mano „Laisvė ir būtis“), 3. K. Bradūnas, Juozas G. ir grožinė literatūra (Draugas, 1985, IX.3).

Maceinos antrasis str., skirtas mano 60 m., „Filosofija laisvės sargyboje“ reikšmingas kaip pirmą kartą išdėstęs jo filosofijos sampratą, vėliau išplėtotą jo pagrindiniame filos. veikale. Be abejo, žinote, kad jam skirtas Aidų 1978, Nr. 2, kuriame po manęs jo filosofines mintis svarstė jaunieji filosofai: J. L. Navickas, K. Skrupskelis ir K. K. Girnius. Maceinai šis „dialogas“ sudarė progą bene penkiuose straipsniuose atskleisti ir savo asmenį, ir save „interpretuoti“.

Gražiai su juo atsisveikinote „G. kr.“ ir skyrėte enc. II tome vietos, kiek jis buvo vertas.

Dvylikatomė buvo pamiršusi R. Bytautą. Gerai, kad dabar deramai primintas. Kažkur skaičiau jį vadinant pirmuoju profesionalu filosofu. Kuraitis doktorizavosi metais anksčiau (1911). Nebus turbūt atskleidžiama, kad gyvenimą jis baigė kaip J. Biliūnas grįžimu į tėvų „tamsybę“. Turiu laišką jo sužadėtinės, jį išlaiskusios Šveicarijos sanatorijoje (po 4 metų nuo R. B. mirties ta Kuraitytė ištekėjo už dail. A. Varno).

Vietoj atsakymo į Jūsų klausimą atsakiau savo curr. vitae. Bet nebeturiu jėgų iš naujo imtis naujo laiško. Atleiskite. Lauksiu atviruko, sakiniu patvirtinančio, kad laiškas Jus pasiekė.

Viso labo.

*Joj daug mano str. ir ilgesnių.

J. Girnius